

Maria Lundberg & Eva Berglund

Internationellt diakonalt arbete – en källa till lärande?

Den internationella diakonin har tydlig struktur både när det gäller riktlinjer och samordning men också inom planering, uppföljning och lärande. Den bygger på kontinuerlig omvärldsanalys. Uppförandekoder säkrar kvalitet och ansvarstagande i relation till de människor vi har för avsikt att stödja. Samordning är en viktig grundprincip för att se till att resurser används väl och för att undvika att flickor i samhället missas. Ett exempel från Liberia är utgångspunkt för Maria Lundbergs och Eva Berglunds artikel om metoder i diakonalt arbete.

”**E**tt enda bröd och en enda mänsklighet”. Orden från mässan, som tydligt markerar alla människors lika värde och rätt, bär det diakonala arbetet både i Sverige och internationellt. Det gäller också det arbete som den Lutherska kyrkan i Liberia gör genom Trauma healing programmet (THRP). Det visar på arbets- och förhållningssätt som kan ge inspiration till församlingsdiakonin i Sverige.

Bygga fred i praktiken

Under senaste året har vi nått av skrämmande rapporter i media av Ebolaepidemins konsekvenser i Västafrika. De hårdast drabbade länderna är Sierra Leone, Liberia och Guinea som samtliga har genomlevt svåra konflikter för 10-15 år sedan, inte minst Liberia och Sierra Leone. Länderna är i en skör återuppbyggnadsfas när denna fasansfulla epidemi blossar upp. I Liberia har Svenska kyrkan under decennier haft nära samarbete med den lutherska kyrkan.

litation Program (THRP) – har medverkat till att människor kunnat söka kraft och stöd hos varandra för att påverka och utmana till förändring som bygger fred. Det är ett arbete som visat sig vara av stort värde och en metod där kyrkan spelar en konkret och strategisk roll i samhället. Hans Lindqvist från Västerås har varit en viktig person i arbetet genom åren tillsammans med en rad liberianska medarbetare. Hans har också dokumenterat arbetet, senast genom boken ”Att bygga fred där freden alltid hotas”. THRP är fortsatt en del av kyrkan och driver idag flera program (lcl-thrp.com) och har ca 13 anställda, förutom de som är direkt knutna till olika projekt.

Arbetet har fortsatt också efter att freden äntligen kommit och återuppbyggnaden tagit vid. De metoder som THRP utarbetat har visat sig fungera också i humanitära insatser när kriget i grannlandet Elfenbenskusten bröt ut 2011. Då tog medarbetare från THRP ansvar för psykosociala insat-

sa och olika former av rekreation för att skapa en känsla av normalitet som fotbollsturneringar, utbildade fotbollsdomare/ledare och dans.

När Ebolaepidemin bröt ut 2014 kunde THRP använda sin kompetens också i detta sammanhang THRP medverkade i de insatser som kyrkan och andra medlemmar i ACT-alliansen genomförde för att minska spridningen av sjukdomen genom att organisera människor och informera om sjukdomen och smittvägar och har därmed kunnat minska stigmatisering, som varit en försvårande faktor i arbetet mot Ebolaspridningen. Men man har också bidragit till insatser för att kunna ta hand om barn som förlorat föräldrar och säkra värdig vård i de karantänboenden som byggts upp för människor som misstänkts ha smittats som måste hållas i avskildhet till dess man vet om de verkligen smittats och behöver vård eller om de är friska.

Beredskap att ställa om

Liberia är ett exempel på hur det diakonala arbetet i det internationella sammanhanget kan se ut. THRP anpassar kontinuerligt sin verksamhetsinriktning efter behov och situation. Väl förankrad i uppdrag, med tydlig kompetens och flexibla medarbetare, anpassar man inriktning och verktyg för att kunna användas i det nya sammanhanget. För att vara relevant i sitt sammanhang måste man också kunna omprioritera och därmed också vara beredd på att bortprioritera om situationen så kräver.

Hur är det då möjligt att upprätthålla kvalitet och relevans?

På 90-talet, när krigets härjningar i landet var svåra, startade kyrkan ett program för att medverka till att bygga fred och försoning genom bl.a. psykosociala insatser till olika grupper i samhället. Programmet – som kallas Trauma Healing and Reconcili-

ser bland flyktingar som kom till Liberia. Inriktningen i detta arbete var att medverka till fredlig samexistens mellan flyktingar och värdssamhällen. Det handlade om allt från att reducera genusbaserat våld, säkra skydd för barn och kvinnor i utsatta situationer

Vår erfarenhet från församlingsarbete i Sverige tyder på att det finns en vilja till att starta nya, angelägna verksamheter, men att det är betydligt svårare att bortprioritera något annat. Hur är det då möjligt att upprätthålla kvalitet och relevans? Kan man under någon fas av året avsätta/prioritera tid för att analysera behoven i närområdet för att kontinuerligt avgöra om det diakonala arbetet är relevant och strategiskt utifrån behoven? Analysen måste hela tiden utgå från vad som är viktigast för människor i störst utsatthet.

Se, bedöma, handla är en arbetsmetod som blir allt tydligare i det diakonala församlingsarbetet i Sverige. Att arbeta metodiskt och strukturerat ger möjlighet till utveckling och fokusering. Då räcker det inte bara med att se-bedöma-handla utan lägga till så det blir se-bedöma-planera-handla-utvärdera-lära. Vi behöver kunna dokumentera och rapportera vad vi ser för resultat för att kunna lära och förbättra. Vad var det vi gjorde – vad hände – vad kan vi lära? Dokumentation är viktig också för att andra ska kunna ta del av nya erfarenheter och metoder. Vi måste också bli bättre på att synliggöra vad kyrkans diakonala arbete bidrar till.

Riktlinjer för katastrofarbete

Det internationella humanitära arbetet (katastrofinsatser) styrs av det humanitära imperativet; rätten att få ge och få ta emot stöd när en katastrof har drabbat ett samhälle. Insatserna ska bygga på humanitet, neutralitet, opartiskhet och oberoende. Det är behovet som styr vem som ska prioriteras och ingenting annat. Till hjälp för att kunna upprätthålla dessa principer finns globala uppförandekoder och minimistandards med en rättighetsbaserad utgångspunkt.

För Svenska kyrkan på nationell nivå finns en uppförandekod av mer övergripande art än den som gäller inom ACT. ACT:s uppförandekod undertecknas av alla medarbetare och utsända inom den internationel-

la verksamheten. Regelverket och de minimistandards som finns etablerade både för vad och för hur man planerar och genomför humanitära insatser bidrar till att stärka och hålla samman det drabbade lokalsamhället och underlätta rehabilitering av både människor och samhälle. Genom att basbehov kan mötas där människor bor och lever minskar risken att människor måste lämna sina hem för att söka skydd och överlevnad.

Minimistandards säger vad man behöver/har högst prioritet och har rätt till av basbehov (mat, vatten, sanitet, boende, hälsovård) och där är de psykosociala behoven integrerade. Ett arbetssätt som utgår från dessa riktlinjer och minimistandards bygger på deltagande, de drabbade människorna får på olika sätt inflytande vilket bidrar till en snabbare rehabilitering. Människor kan tas i anspråk även i en kris och att identifiera resurser och förmågor stärker människor och samhällen.

Vikten av att barn kan gå i skolan kan aldrig underskattas. Ofta avbryts skolgången när en katastrof inträffar. Att prioritera att skolor kan komma igång igen är centralt. Förutom att säkra skolgången för barnen bidrar det också till struktur i den kaotiska vardagen. Det ger föräldrarna trygghet då barnen får en meningsfull fritid och också hjälp att tolka barnens reaktioner. Det bygger på att lärarna har fått kunskap om barns krisreaktioner och verktyg för att kunna hantera dem.

Ett allt större erkännande finns idag för att också människors andliga och religiösa behov måste mötas i en katastrofsituation. Att få möjlighet att utöva sin religion, att religiösa ledare är identifierade som kan hjälpa till med förrättningar och ritualer och ge andligt stöd bidrar till en känsla av normalitet.

Säkerhet är en annan viktig aspekt. Människor måste kunna gå och hämta vatten eller besöka latrinerna utan att riskera sin säkerhet. Kvinnor och barn är mest utsatta i dessa sammanhang. Därför är detta

aspekter som man alltid måste inkludera i det internationella humanitära arbetet.

Hur skulle man kunna omsätta detta i ett svenskt sammanhang? Vad kan vi lära? Kan församlingsinstruktionen utarbetas till att bli ett liknande instrument som riktlinjerna för humanitära insatser? Uppförandekoder finns inte artikulera lika tydligt i församlingsdiakonin. Det närmaste vi kommer detta i Sverige är diakonernas vigningslöften. Vissa stift har utvecklat Codex Ethicus (en vägledning och uttolkning av vigningslöfena). Finns det andra vägar för att bygga struktur och kvalitet i det diakonala arbetet? Är vi som diakoner uppdaterade kring sociallagstiftning för att kunna medverka till ett rättighetsbaserat arbete i Sverige?

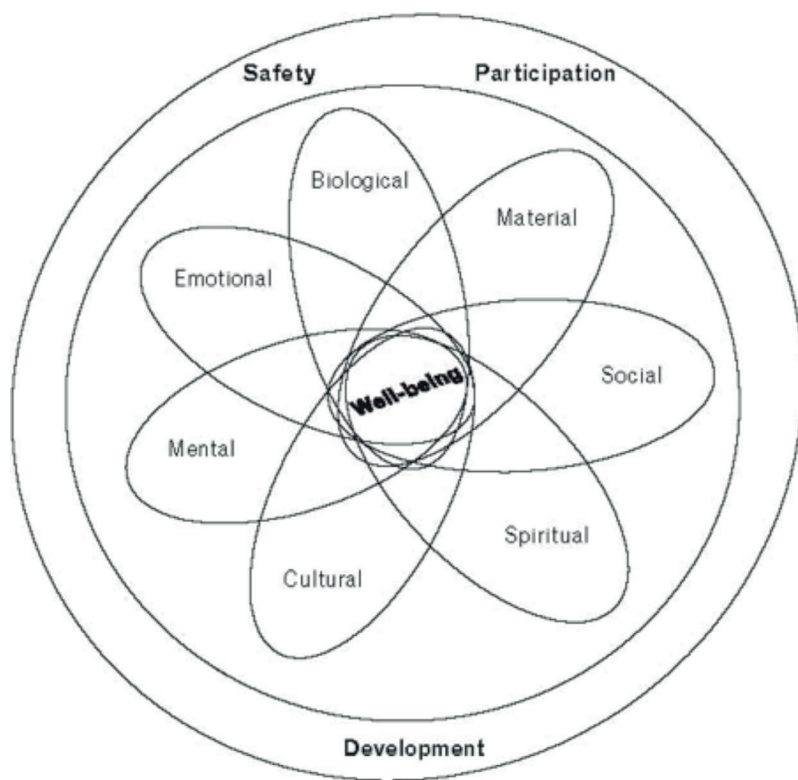
Samordning

Samordning är en av de viktigaste grundprinciperna för humanitära insatser för att nyttja resurser så effektivt som möjligt, men också för att hålla hög kvalitet och säkra att stödet når de drabbade utifrån behov på ett så väl fördelat sätt som möjligt. Om fördelningen är orättvis, inte bygger på opartiskhet eller bristfälligt fördelat kan det bidra till att konflikter uppstår.

Detta är lika aktuellt i ett svenskt sammanhang. När vårt diakonala arbete de mest utsatta? Använder vi resurserna på bästa möjliga sätt, inklusive människors resurser, i församlingens arbete så att de får en möjlighet att växa? Hur ser samordning ut i våra församlingar? Tar vi tillvara varandras kompetenser inom arbetslaget? Använder församlingspedagogerna diakonens kompetens och vice versa? Ser vi möjligheterna att koppla in en diakon när det är problem i en barngrupp eller någon i kören inte mår bra?

Kan vi mobilisera resurser i församlingen för att bredda det diakonala arbetet? Kanske ska vi satsa ännu mer på att utbilda ideella medarbetare/volontärer utifrån den fokusering man har i församlingens diakonala

Välbefinnande:

En individ eller samhälles välbefinnande beror till stor del på hur behov är mötta. Tidigare har behovsanalys till stor del byggts på att identifiera fysiska och materiella behov men exkluderat psykosociala komponenter. Genom att erkänna att fysiska, materiella och psykosociala behov är beroende av varandra, ökar sannolikheten att utsatta människor i större utsträckning kan uppleva välbefinnande och därigenom öka möjligheterna till rehabilitering och förbättrad funktion i samhället. Säkerhet, deltagande och utveckling är de tre viktigaste områdena som innefattar övriga områden för att välmående ska kunna uppnås.

arbete. Kan vi bli ännu bättre på att strategiskt ta tillvara kompetenserna som finns?

Psykosocialt arbete som specialitet

Inom ACT-alliansen har olika medlemmar specialiseringar inom de humanitära insatserna. Svenska kyrkan har specialiserat sig på psykosociala insatser och har utvecklat verktyg som finns publicerade och kan användas av hela alliansen. Vi har också rekryterat kompetenta och erfarna personer till en internationell personalpool som kan skickas till drabbade områden för att stötta lokala ACT-medlemmar med kompetensutveckling inom det psykosociala arbetet, bistå i behovsanalys och projektutveckling. Fokuseringen på psykosocialt arbete som tar sig olika uttryck i olika situationer bygger på insatser i det lokala samhället för att människor ska hitta vägar att stötta varandra. Det kan vara som i flyktingläger i Jordanien där ungdomsgårdar startats där ungdomar kan få stöd att bearbeta sina upplevelser och sin situation och därmed bidra till en meningsfullare tillvaro. Det

har visat sig att konflikterna minskat i de kvarter där ungdomsgårdarna finns. Tillgång på systematisk information i ett kaotiskt sammanhang är också av största vikt liksom möjlighet till medinflytande. Här har genusfrågorna en direkt koppling liksom ungas möjlighet att få ta ansvar och påverka.

Samhällen i syd är inte lika individfokuserade som i vår del av världen, därför är individfokuserat arbete inte relevant på samma sätt där. Ett uttryck från södra Afrika är ubuntu - "jag är för att du är". Människor definierar sig i relation till andra vilket präglar också det diakonala arbetet, som utgår från det lokala sammanhanget. Vad är bäst för vår by, vår grupp. Man tar ett gemensamt ansvar för att lösa konflikter, ta hand om ungdomar på glid, stötta familjer med ekonomiska problem eller där det finns våld i relationen.

I den internationella diakonin är strukturen idag mycket utvecklad. Insatserna bygger på en strukturerad bedömning av situationen och behoven.

Samordning med andra aktörer är viktigt för att undvika duplicering

eller riskera att vissa grupper med stora behov blir utan stöd. Den lokala befolkningen är involverad i största möjliga grad för att bedöma, planera, organisera och genomföra arbetet. Utsända från Svenska kyrkans personalpool kan bidra genom att vara möjliggörare/igångsättare/utbildare.

Välbefinnande

Utgångspunkten för det psykosociala arbetet är att bidra till att människor och samhällen rehabiliteras på ett hållbart sätt och med ett helhetsperspektiv. En av utgångspunkterna är att det är situationen som är onormal, inte människornas reaktion på katastrofsituationen. Det kan frigöra kraft och energi för att kunna hantera situationen och aktivt ta del i återuppbyggnadsinsatser inom många områden. Människan har en mängd olika behov som behöver tillgodoses för att kunna uppleva välbefinnande (well-being) och en känsla av sammanhang och normalitet.

Religion som resurs och tolkningsram

Religiösa företrädare har en särställ

ning för att kunna möta de olika delarna i människors behov om de/vi tar detta ansvar. Samtidigt är det av största vikt att respektera de uppförandekoder som gäller för att inte använda människors utsatthet för politisk eller religiös propaganda (evangelisering/proselytering). Det finns exempel där det samtidigt med matutdelning delas ut biblar och inbjuds till gudstjänst. Risken med en sådan hållning är att man utnyttjar människors utsatta situation för att nå dem med det kristna budskapet och få nya medlemmar till kyrkan. Det blir viktigare än att se till människors behov för överlevnad och deras rätt till ett värdigt liv. Religionen är en tillgång, en kristen tro kan vara den livlina och hopp som många behöver, men ett respektfullt förhållningssätt är av största vikt. En utsatt situation för en människa ska inte utnyttjas. Att kunna se och identifiera människors andliga behov utan att kränka är en balansgång och utmaning, men fullt möjlig.

Det framkommer i flera studier att religiösa företrädare och institutioner har en mycket viktig funktion i samband med katastrofer som inte andra aktörer kan fylla, inte minst genom ritualer för sorg och förtvivlan som starkt kan bidra till människors förmåga att hantera katastrofen. Att få sörja och begrava sina nära och kära på ett sätt som är värdigt och man är bekant med, framkommer i många sammanhang som ytterst centralt för förmågan att kunna hantera situationen och även kunna gå vidare. Ritualerna kan också ge framtidstro och en känsla av normalitet genom att t.ex. dop och vigslar kan genomföras. Även om religionens roll i samhället är annorlunda i vår del av världen jämfört med många andra delar av vår värld tror vi att vi även i Sverige kan ta ett större ansvar genom att analysera vilka ingångar vi som kyrka har som inte andra aktörer kan ta och vad vi kan tillföra som kyrka t.ex. i olika krissituationer. Det har vi sett exempel på vid Estoniakatastrofen, tsunamin och andra typer av katastrofer då många sökt sig till kyrkan

för ljusständning och manifestationer, samtal, stöd och bön. Vi kan ta lärdom av våra systerkyrkor i syd, där religionen ofta har en mer självklar roll än i Sverige.

Kapacitetsbyggande eller välgörenhet?

Diakoni är en del av församlingens grundläggande uppgift. Syftet med diakoni är inte primärt att medverka till att fler människor kommer till gudstjänst. Diakonins fokus är att möta människor där de är. Krisorganisationen i Sverige har många likheter med den internationella krishanteringen. Kyrkans roll är viktig. Vi har erfarenhet att kunna möta människor och grupper i kris, vilket ger en känsla av trygghet och kan skapa ro mitt i ett kaos. Diakonins roll är, precis som i de internationella sammanhangen, att se helhet och samband, att samordna och samverka med andra aktörer. Att bygga på människors egen kapacitet och inte bara se dem som objekt för välgörenhetsinsatser. Att som Jesus fråga: vad kan jag göra för dig? innan vi definierar vilka behov som behöver mötas. Det är kanske inte det vi tar som självklart, som prioriteras av dem som är i behov av hjälp och stöd. Jesus ger oss många exempel på ett diakonalt förhållningssätt genom att möta människor i ögonhöjd. Det är en annan viktig lärdom från det internationella arbetet. Vi måste möta människor där de är. Det handlar inte om välgörenhet och att dela med oss av vårt överflöd. Det handlar om att se till att människors grundläggande rättigheter uppfylls. Att ha kännedom om sina rättigheter och få stöd att hitta kanalerna för att kunna utkräva dem bidrar till att människors värdighet byggs.

Diakonin har under lång tid varit tämligen osynlig. Detta håller på att förändras. Den måste synas, höras och resurser måste avsättas för att kyrkan ska kunna få den betydelse i samhället som den har möjlighet till.

Det är av stor vikt att koppla diakonin in mot gudstjänsten för att synliggöra det sociala sammanhang som kyrkan finns i. Den utsatthet som dia-

konerna möter i samhället är det få som har samma inblick i. Det får vi bära med oss i mässan. Förbönen är en viktig del av detta. I gudstjänsten får vi lämna av våra bördor och hämta ny kraft för det fortsatta arbetet. I mässan manifesteras på det optimala sättet alla människors lika värde inför Guds ansikte och den yttersta symbolen för lika delande. ”Brödet är ett, brutet för alla....Vi reser ett tecken, rättvisans tecken, måltid delad med alla. Vi smakar den framtid de fattiga hoppas, tid då murar skall falla.”¹

MARIA LUNDBERG

Diakon och enhetschef för regionenheten, internationella avdelningen, kyrkokansliet, Uppsala

---

EVA BERGLUND

Diakon i Björklinge Skuttunge Viksta pastorat, Uppsala stift

Noter

1 Jonas Jonson, Sv ps 398

2 svenskakyrkan.se/vasterasstift/app/Webshop/Item/Details/176

3 ACT: Action by Churches Together, en global ekumenisk allians som bl.a. samordnar humanitära insatser som kyrkor och kyrkorelaterade organisationer är aktiva. Svenska kyrkan är medlem i ACT-alliansen.

4 ACT Code of Conduct: ACT-alliansens uppförandekoder bygger på de internationella organisationernas uppförandekoder. Alla medlemsorganisationer skriver på den som gäller på organisationsnivå och samtliga anställda skriver under den som gäller på individnivå: www.actalliance.org/resources/policies-and-guidelines/codes-of-conduct

5 Sphere minimum standards är ett av världens mest kända och internationellt erkända minimistandarder för livräddande humanitär verksamhet inom olika sektorer som nutrition, vatten och sanitet, boende: www.sphereproject.org

6 www.actalliance.org/psychosocial

7 Personalpoolen består av cirka 25 personer från olika delar av världen (Zimbabwe, Finland, USA, Ryssland, Palestina, Sverige, Storbritannien). De har olika yrkesbakgrund som socialarbetare, psykologer, terapeuter, teologer.

8 Flower of wellbeing. www.actalliance.org/resources/policies-and-guidelines/psychosocial/CBPS_training_manual.pdf